

OSVRT NA PROMENE U PARNIČNOM ZAKONODAVSTVU NOVE JUGOSLAVIJE

1. U godini kad se proslavlja tridesetogodišnjica pravosuđa u no-voj Jugoslaviji i istovremeno intenzivno radi na reviziji propisa parničnog postupka i njihovom usklađivanju sa Ustavom Jugoslavije¹, bilo bi interesantno osvrnuti se na neke promene u parničnom zakonodavstvu nove Jugoslavije, bez pretenzija da se da potpun retrospektivan pregled promena parničnog procesnog prava.

2. Parnični postupak je kodifikovan tek 1936. g. donošenjem Zakona o parničnom postupku, tako da možemo da uočimo dve faze u razvoju parničnog zakonodavstva: predkodifikacionu i postkodifikacionu etapu.

U predkodifikacionoj etapi razvoja parnične procedure, pravila o parničnom postupku bila su sadržana u nizu zakona i podzakonskih akata. Kroz ove propise bila su izražena osnovna načela civilne procedure nove države i duh novog, socijalističkog pravosuđa. Iako parcijalna, ova procesna pravila, organizaciona i funkcionalna, pružala su sudovima izvesnu normativnu podlogu za rad, obezbeđivala jednako postupanje i ujednačavala sudsku praksu.

3. Narodna revolucija je srušila pravni poredak stare Jugoslavije u prvim danima narodnooslobodilačkog rata, i faktički i pravno, tako da je prekinut kontinuitet sa starim pravnim poretkom. Nova država nije mogla da prihvati stari pravni poredak², jer je bila izmenjena društvenoekonomska i društvenopolitička osnova jugoslovenskog društva.

Odmah posle Oslobođenja započeo je rad na kodifikaciji procesnog prava. Trebalo je doneti nove procesne propise koji bi odgovarali novom pravnom poretku, novoj pravosudnoj organizaciji i novom shva- tanju društvenog značaja i uloge procesnog prava.

U toku narodnooslobodilačke borbe već su bila formulisana osnovna načela novog postupka³ a retki propisi iz oblasti parnične proce-

¹) Po čl. 17 tačka 21 Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava SFRJ, Zakon o parničnom postupku treba usklađiti sa Ustavom Jugoslavije do 30. 6. 1975. g. (Službeni list SFRJ 9/74 od 21. 2. 1974. g.).

²) „Između predratne i današnje Jugoslavije nema u pogledu njenog unutrašnjeg uređenja nikakvog kontinuiteta... Staru vlast nije likvidirao okupator, već sami naši narodi. Zato je i zakonodavstvo stare Jugoslavije isto tako bacio kao i okupatorske propise” — iz referata Moše Pijade na Trećem zasedanju AVNOJ-a, 7. 8. 1945. g.

³) Videti npr.: Okružnicu o radu sudova u NOO Odjela za sudstvo i upravu ZAVNOH-a iz decembra 1943. g.; Uputstvo o preuređenju sudova Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a iz 1944. g.

dure regulisali su fragmentarno samo neke procesne institute⁴. Predstojao je zamašan posao na formulisanju novih propisa kojima je trebalo ugraditi nove principe u novu zgradu jugoslovenske procedure⁵, čiji su temelji postavljeni u toku narodnooslobodilačke borbe, i istovremeno, temeljno preispitati klasične institute i dovesti ih u sklad sa novim pravnim poretkom.

Međutim, parnična procedura dugo nije mogla da bude kompletno regulisana. Revolucionarni preobražaj pravnog poretka nije istovremeno, na isti način i u istom obimu zahvatio sve grane prava, mada talas revolucionarnih promena nije mimoišao nijednu pravnu oblast. Pre svega, trebalo je doneti one zakone koji su imali veći politički i društveni značaj neposredno posle izvršene revolucije jer su uobičajivali državopolitičku i socijalnu fizionomiju nove države. Promene u materijalnoj bazi jugoslovenskog društva i društvenim odnosima, stanje materijalnog prava i korenite izmene u sferi građanskog prava, sužen delokrug poslova građanskih sudova, ograničena primena propisa građanskog sudskog postupka, skroman broj parničnih predmeta⁶, promene u teorijskim shvatanjima o funkciji i zadacima procesnog prava u pravnom sistemu, teorijska kolebanja i koncepcijska neslaganja prilikom rada na zakonskom projektu⁷, doprineli su da parnična procedura dugo ne bude regulisana⁸. Sve je to uticalo da razvoj građanskog parničnog postupka ne bude planski⁹, mada je rad na kodifikaciji započeo još u jesen 1945. g.¹⁰. Prilikom donošenja nekih materijalno-pravnih propisa regulisana su, uzgred, i neka od procesnopravnih pitanja čije je normativno uobličavanje bilo neodložno u tom trenutku. Tako je u tom period uparnična procedura bila fragmentarno regulisana, onako kako su to diktirale životne potrebe¹¹.

4. Do donošenja ZPP sudovi su na osnovu Odluke AVNOJ-a,¹² a zatim Zakona o nevažnosti¹³ primenjivali pravna pravila iz Zakonika o

⁴) Npr.: Uputstvo o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima (građanski parnični postupak) Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a od 8. 9. 1944., Uputstva za rad i organizaciju narodnih sudova od 1944. g. ZAVNOBiH-a Detaljno o tome npr.: **Poznić, B.** — Razvitak građanskog sudskog postupka, Arhiv, 3—4/61, str. 294.

⁵) O tome videti: **Kamhi, S.** — Građanski sudski postupak, Sarajevo, 1967, str. 79; **Poznić, B.** — op. cit. str. 294; **Kulić, D.** — Narodnooslobodilački odbori i sudovi u Srbiji", Beograd, 1964; **Kulić, D.** — Revolucionarno sudstvo na jugu Srbije, Niš, Udruženje pravnik NRS, 1962.

⁶) Tako je npr. Uredba o kontroli prometa nepokretnosti (Službeni list FNRJ 24/48) toliko smanjila broj sporova povodom prometa nepokretnosti da može da se kaže da ih nije ni bilo. O tome detaljno: **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak Pravnog fakulteta, Sarajevo, 1956, IV, str. 164.

⁷) Detaljno o tome: **Zuglia, S.** — Građanski parnični postupak FNRJ, Zagreb, 1957., str. 57; **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak, Sarajevo, 1956, IV, str. 167.

⁸) Detaljno o tome: **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak, Sarajevo, 1956, IV, str. 161; **Poznić, B.** — op. cit. str. 294.

⁹) **Poznić, B.** — *ibidem*

¹⁰) **Zuglia, S.** — Građanski parnični postupak FNRJ, Zagreb, 1957, str. 57.

¹¹) O tome videti: **Poznić, B.** — op. cit. str. 298.

¹²) Odluka AVNOJ-a od 3. 2. 1945, Službeni list DFJ 4/45.

¹³) Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih pre 6. 4. 1941. i za vreme neprijateljske okupacije, od 23. 10. 1946. god., Službeni list SNRJ 86/46.

sudskom postupku u građanskim parnicama od 1929. g.¹⁴, ukoliko odgovarajuća materija nije bila regulisana novim pravnim propisima i ukoliko su ta pravna pravila bila u skladu sa društvenim uređenjem nove Jugoslavije¹⁵.

Tako je situacija na području građanske procedure dugo posle oslobođenja bila prilično teška i komplikovana, bez obzira što je bilo suženo područje delatnosti građanskih sudova¹⁶, koji su rešavali samo sporove između fizičkih lica i mešovite sporove, koje je, inače, rešavala i državna arbitraža u postupku tzv. fakultativne arbitraže¹⁷. Procesni propisi stare Jugoslavije formalno su prestali da važe i sudovi su bili upućeni da primenjuju, pod određenim uslovima, pravna pravila, što nije bilo ni malo lako kad se ima u vidu stanje čitavog pravnog sistema u to vreme. Primena procesnih pravila nalagala je ocenu njihove saglasnosti sa pravnim poretkom socijalističke Jugoslavije, sa pravnim shvatanjem novog društva, sa njegovom ideologijom, kritičko preispitivanje procesnih instituti, koji su proželi klasnom sadržinom. To je bio zadatak koji se, u normalnom vršenju sudske funkcije, obično ne po-

¹⁴) U knjizi **Kulić, D.** — Revolucionarno sudstvo na jugu Srbije, Niš, Udruženje pravnik NRS, 1962, str. 48, nalazi se podatak da su sudovi pri narodnooslobodilačkim odborima u leskovačkom kraju na osnovu Uputstva o organizaciji i radu sudova na teritoriji leskovačkog okruga, donetog krajem 1943. g., primenjivali principe Zakona o parničnom postupku, koji su bili prilagođeni novonastalim uslovima narodnooslobodilačkog rata. Treba primetiti da se ovde radi o autorovoj omaški. Naime, trebalo bi, umesto „Zakona o parničnom postupku“ da stoji, pravilno, Zakonika o sudskom postupku u građanskim parnicama” jer se radi o principima iz zakonika iz 1929. g.

¹⁵) Ideja o negaciji pravnog poretka buržoaskog društva i stvaranju socijalističkog pravnog poretka, sankcionisana Odlukom i Zakonom o nevažnosti, rodila se i sazrevala za vreme Revolucije. Tako se u nekim pravnim aktima, donetim u toku NOB-a, u odredbama koje se odnose na izvore prava, jasno vidi da je prekinut kontinuitet između starog i novog.

U Okružnici Odljela za sudstvo ZAVNOH-a o organizaciji sudova od 22. 11. 1943. g. određuje se da sudovi sude: po zakonima i zakonskim naredbama AVNOJA-a i ZAVNOH-a, po narodnom pravnom shvatanju i po dotadašnjim zakonima ako su postali pravni običaji.

U Uputstvu Odljela za sudstvo i upravu ZAVNOBiH-a od decembra 1944 kaže se da sudovi sude po: zakonima i zakonskim naredbama AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a, po narodnom pravnom shvatanju i po dosadašnjim zakonima ako su postali pravnim običajima, a ne protive se načelima NOB-a. U Uputstvu ZAVNOBiH-a iz oktobra 1944 kaže se da su podloga za suđenje: odluke, zakoni i zkaonske naredbe AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a, narodni pravni običaj, ukoliko odgovaraju demokratskom shvatanju naših naroda.

Videti o tome: **Kamhi, S.** — Građanski sudski postupak, Sarajevo, 1967, str. 78

Treba, međutim, primetiti da je ista ideja rođena i u vreme velike Oktobarske revolucije. U Dekretu o sudovima br. 1. izdatom na samom početku Oktobarske revolucije kaže se da sudovi prilikom odlučivanja mogu da se služe zakonima svrgnute vlasti samo ukoliko nisu odbačeni revolucijom, ne protivureče revolucionarnoj svesti i revolucionarnom shvatanju prava). (O tome videti: **Vasiljević, T.** — Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, Beograd, 1970, str. 39, fusnota 49).

¹⁶) U to vreme mnoge građanskopravne sporove rešavali su, umesto sudova po pravilima parnične procedure neki drugi organi po postupku koji je bio surogat parničnog postupka,

Detaljno o tome: **Zuglia, S.** — Sudovi i ostali organi građanskog pravosuđa, Zagreb, 1956. g., str. 170.

¹⁷) Detaljno o tome: **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak, Sarajevo, 1956, IV, str. 164.

stavlja pred sud¹⁸. Iako je sudski kadar delom bio bez potrebne stručne sprema, a delom nije bio ideološki uzdignut¹⁹, sudovi su sa uspehom obavljali postavljene zadatke i istovremeno kreirali procesne norme²⁰ (npr. o nadležnosti po mestu gde je nastala šteta).

Odsustvo zakona o parničnom postupku u ovom periodu razvoja našeg procesnog prava imalo je u praksi svoje dobre i svoje loše strane. Dobre strane su se ogledale u tome što su napušteni oni procesni instituti koji nisu mogli da ostvare svoju funkciju i namenu u procesnom sistemu ili što su tek sad, u praksi, adekvatno korišćene one ustanove koje ranije nisu imale odgovarajuću primenu, kao što je to npr. slučaj sa ustanovom *restitutio in integrum*²¹. U pozitivne tekovine tog perioda spada i borba protiv suvišnog formalizma i tendencija za pojednostavljenjem postupka, pojačana ovlašćenja suda u upravljanju parničnom, pribavljanje dokaza po službenoj dužnosti, primena principa *beneficium novorum*, ispitivanje pobijane presude u celini, sprečavanje stranaka da raspoložu svojim ovlašćenjima protivno zakonu, javnom poretku ili moralu. Negativne posledice odsustva parničnog zakona bile su u tome što su, pod uticajem društvenih promena, teorijskih shvatanja i uticaja sovjetske doktrine i zakonodavstva, iz našeg procesnog sistema eliminisani, pa čak i proskribovani, neki klasični instituti, bez obzira što imaju određeni značaj i funkciju u sistemu civilne procedure i predstavljaju tekovinu procesne teorije i prakse. Takvu sudbinu su doživeli npr.: presuda zbog izostanka, punomoćnik za prijem pismena, prorogacija nadležnosti²², učešće umešača, neke vrste suparničarstva²³.

5. Pošto nisu imali siguran oslonac u zakonskim propisima, sudovi su, pored pravnih pravila, primenjivali i prvi objavljeni²⁴ Prednacrt zakona o građanskom sudskom postupku²⁵, koji je bio rađen pod uticajem sovjetske teorije i zakonodavstva²⁶, smatrajući da će on uskoro postati zakon. Primena ovog Prednacrtu u praksi imala je nega-

¹⁸) Tako i **Poznić, B.** — op. cit. str. 301; **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak, Sarajevo, 1956. IV, str. 162.

¹⁹) **Poznić, B.** — *ibidem*.

²⁰) Tako i **Poznić, B.** — op. cit. str. 302 i 303.

²¹) Detaljno: **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak, Sarajevo, 1956, IV, str. 166—167; **Kamhi, S.** — Naši novi građanski procesni zakoni, Narodna uprava 1/58, str. 1—2.

²²) O prorogaciji nadležnosti videti: **Nedeljković, V.** — O prorogaciji stvarne nadležnosti, Naša zakonitost, 12/54, str. 560.

²³) Videti detaljno o tome: **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak, Sarajevo, 1956. IV, str. 166—167.

²⁴) Prvi prednacrt je izradio prof. Culja po uzoru na austrijski i stari jugoslovenski postupak.

Videti o tome: **Zuglia, S.** — Građanski parnični postupak FNRJ, Zagreb, 1957, str. 57.

²⁵) Imao je samo 136 članova i regulisao kompletan građanski sudski postupak. Nije regulisao mnoge procesne institute koji su postojali u našem pravu i koji su neopravdano eliminisani iz našeg procesnog sistema. Videti: **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak, Sarajevo, 1956, IV, str. 167.

²⁶) **Zuglia, S.** — Građanski parnični postupak FNRJ, Zagreb, 1957, str. 57; **Kamhi, S.** — Naši novi procesni zakoni, Narodna uprava, 1/58, str. 1, **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak, Sarajevo, 1956, IV, str. 167.

tivan uticaj. Smatra se²⁷, da je to predstavljalo korak unazad u odnosu na naše dotadašnje procesno zakonodavstvo, koje je, i pored određenih nedostataka, bilo moderno i savremeno za svoje vreme.

6. Zakon o uređenju narodnih sudova od 26. 8. 1945. g.,²⁸ koji je donela Privremena narodna skupština na svom prvom zasedanju, bio je jedan od retkih zakonskih tekstova koji je regulisao jedan deo procesne materije u tom periodu razvoja parnične procedure. Donet u prvim danima izgradnje novog pravnog sistema, Zakon je sankcionisao tekovine Revolucije na području prvosudne organizacije i procedure²⁹.

Zakon o uređenju narodnih sudova, sa izmenama i dopunama³⁰, prihvatila je Narodna skupština 21. 6. 1946. g.³¹ i tako ga usaglasila sa Ustavom koji je donet 1946. g. Kasnije organizaciono zakonodavstvo ide u korak sa ustavnim razvitkom.

Zakon o uređenju narodnih sudova sadržao je propise o organizaciji sudova, glavne principe njihove delatnosti (princip zakonitosti, nezavisnosti³², javnosti, zbornosti, prava na žalbu itd) i osnovne zadatke sudova u vršenju pravosuđa. Pored strogo organizacionih propisa, sadržao je i procesne propise (o sastavu suda, o isključenju i izuzeću sudije, postupak za ulaganje pravnog leka, o granicama ispitivanja pobijane presude, o zahtevu za zaštitu zakonitosti³³) i regulisao stvarnu nadležnost redovnih sudova³⁴, mada je izričito predviđao privremeno

²⁷ Kamhi, S. — Razvojne tendencije, našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak, Sarajevo, 1956, IV, str. 167.

²⁸ Sl. list 67/45.

²⁹ Zakon o uređenju narodnih sudova ozakonio je osnovna organizaciona načela koja su već bila formulisana u Uputstvima Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 19. 5. 1944. g.

³⁰ Izmene u Zakonu o uređenju narodnih sudova po donošenju Ustava FNRJ iz 1946. g. bile su:

- vrhovni sudovi više ne sude u veću sa sudijama porotnicima,
- Vrhovni sud FNRJ ocenjuje zakonitost pravnosnažnih odluka samo u pogledu primene saveznog zakona,
- predsednici vrhovnih sudova mogu podizati zahtev za zaštitu zakonitosti samo u određenom roku,
- vojni sud je odvojen od redovnih sudova,
- odluke vojnih sudova ne razmatra Vrhovni sud FNRJ,
- doneti su propisi koji regulišu položaj sudija i sudija porotnika,
- izmenjena je zakonska terminologija i usklađena sa Ustavom,
- uneti su propisi o načinu određivanja nadležnosti,
- promenjena je numeracija propisa.

³¹ Sl. list 51/46.

³² Zakon o uređenju narodnih sudova od 1945. g. nije izričito naglasio nezavisnost sudstva i, posebno, njegovu odvojenost od uprave, mada je to bio jedan od principa koji je sormulisan u toku NOB-a. Zakon o uređenju narodnih sudova iz 1946. g. Propisao je izričito odvojenost sudstva od uprave, jer je to bilo jedno od ustavnih načela.

Videti: **Zuglia, S.** — Sudovi..., Zagreb, 1957, str. 22.

³³ Predsednik Saveznog vrhovnog suda mogao je da podigne zahtev za zaštitu zakonitosti protiv pravnosnažnih odluka svih sudova u zemlji zbog povrede odredaba saveznog zakona. Predsednici republičkih vrhovnih sudova i predsednik Vrhovnog suda APV, bili su ovlašćeni da podignu zahtev za zaštitu zakonitosti protiv pravnosnažnih odluka svih nižih sudova, bez obzira da li je povređen savezni ili republički zakon. Oni su mogli da podignu zahtev za zaštitu zakonitosti i protiv odluka veša svog suda zbog povreda republičkog propisa.

³⁴ Po čl. 1 Zakona o uređenju narodnih sudova iz 1946. g. redovni sudovi su bili: Vrhovni sud FNRJ, vrhovni sudovi narodnih republika i APV, okružni sudovi i sreski sudovi.

važnije propisa o nadležnosti, do donošenja propisa koji treba da je detaljno odrede³⁵.

Sa gledišta procesnog prava, Zakon o uređenju narodnih sudova je značajan po tome što je uveo dvostепенost i doneo izmene u sistemu pravnih lekova. Posebno je značajno da je postupak po pravnim lekovima uprošćen, lišen mnogih formalnosti. Ukinute su terminološke razlike u pogledu pravnih lekova, uveden je naziv „žalba” za sve pravne lekove i određeni rokovi za ulaganje žalbe.

Značajno je da su sudovi po ovom Zakonu ispitivali pobijanu odluku u celosti, bez obzira na deo koji je žalbom napadan, da je primenjivano načelo beneficium novorum i da se nije insistiralo na određenoj formi podneska³⁶.

Zakon o izmenama i dopunama zakona o uređenju narodnih sudova od 10. 4. 1952. g. suzio je nadležnost sreskog suda, a sporove o naknadi štete koju u vršenju službe državni službenici pričinje građanima, bez obzira na vrednost, preneo je u nadležnost okružnih sudova.

7. Zakon o radnim sporovima iz 1945. g. regulisao je jednu posebnu vrstu parničnog postupka. Značajan je po tome što je odredio nadležnost za radne sporove, sastav sreskog suda i predvideo obavezan pokušaj poravnjanja. Proklamovao je načelo usmenosti i hitnosti, predvideo pribavljanje dokaza po službenoj dužnosti i mogućnost izdavanja privremenih mera, odredio paricioni rok i rok za žalbu.

8. Ustav od 1946. g.³⁷, kao osnovni izvor parničnog procesnog prava, u posebnoj glavi — glavi XIII, regulisao je osnovna načela o uređenju sudova i odredio osnovne principe sudske organizacije i delatnosti. Načela o sudstvu iz ovog Ustava bitno se ne razlikuju od načela o sudstvu koja su postavljena u Zakonu o uređenju narodnih sudova iz 1945. g.³⁸. Ustav je izričito predvideo da građansko procesno zakonodavstvo spada u isključivu nadležnost federacije, a Narodna skupština je izričito bila zadužena da donese nove procesne zakone.

9. Vrhovni sudovi su nastojali da olakšaju rad sudova tako što su, u okviru svojih zakonskih ovlašćenja iz čl. 56 i 62 Zakona o uređenju narodnih sudova³⁹ povremeno izdavali opšta uputstva koja su se

³⁵) Mesna nadležnost dugo nije bila fiksirana zakonom. Sudska praksa se u tom pogledu znatno udaljila od pravnih pravila predratne procedure pošto primena propisa o nadležnosti iz predratnog zakonodavstva nije uopšte dolazila u obzir.

O tome videti: **Zuglia, S.** — Sudovi... , Zagreb, 1957. g., str. 3 Komentar Zakona o uređenju narodnih sudova Beograd, 1946., str. 32.

³⁶) Detaljno: **Kamhi, S.** — ibidem.

³⁷) Ustav je donet 31. 1. 1946. g.

³⁸) Izuzetak je načelo nezavisnosti sudova — načelo odvojenosti sudova od uprave koje je, iako formulisano još u toku NOB-a, proklamovano tek Ustavom od 1946. g. i kasnije uneto u izmenjeni tekst Zakona o uređenju narodnih sudova od 1946. g.

³⁹) Po čl. 62 tačka g Zakona o uređenju narodnih sudova Vrhovni sud FNRJ je izdavao Uputstva o pitanjima sudske prakse u pogledu primene saveznog zakonodavstva. Čl. 56 tačka g predviđao je da vrhovni sudovi narodnih republika izdaju uputstva o pitanjima sudske prakse u pogledu primene republičkog zakonodavstva.

odnosila na primenu zakona⁴⁰ ili kojima je regulisana procesna materija na sasvim nov način. Opšta uputstva su imala karakter normativnog akta. imala su obavezan karakter i opštu primenu, jer su u nedostatku procesnog zakonika nove države regulisala pojedina proceduralna pitanja⁴¹ ili čitave oblasti parnične procedure⁴². Mada s uopšta uputstva Vrhovnih sudova, zbog svoje opštosti i obaveznosti, bila siguran oslonac i olakšica u radu sudova, ipak su, zbog svoje nepotpunosti, nesistematičnosti i parcijalnih rešenja, bila nedovoljna za pravilnu primenu prava i obezbeđenje zakonitosti i pravne sigurnosti⁴³.

10. Donošenjem Osnovnog zakona o braku⁴⁴ regulisa je jedan deo parnične materije: postupak u bračnim parnicama, a donošenjem Osnovnog zakona o odnosima roditelja i dece⁴⁵ regulisan je postupak u paternitetkim parnicama. Regulisanje postupka u bračnim i paternitetkim parnicama predstavljalo je značajan korak na terenu parnične procedure jer su parnice ove vrste činile gro parnica s obzirom na sužen delokrug poslova redovnih sudova.

Posebno je interesantno kolebanje u određivanju nadležnosti kod bračnih sporova. Bračni sporovi, koji su u 1946. g. bili u nadležnosti okružnog suda, u 1949. g. su prešli u nadležnost sreskog suda, da bi 1952. g. bili ponovo vraćeni u nadležnost okružnog suda.

Određeni značaj za parničnu proceduru imaju i Zakon o starateljstvu⁴⁶ i Zakon o usvojenju⁴⁷ koji su doneti tokom 1947. g.

11. U fazi administrativnog sistema upravljanja privredom, država je imala dominantnu ulogu u razmeni ekonomskih dobara putem planova i upravnih organa. Sporovi između privrednih preduzeća izuzeti su iz nadležnosti redovnih sudova i predati državnoj arbitraži, ne samo zbog značaja i kvaliteta tih sporova, nego i zbog njihovog stručnog sastava i metoda rada⁴⁸. Sporovi između privrednih preduzeća nisu bili klasični imovinski sporovi, pa su i pravila procedure redovnih sudova bila neadekvatni okvir za rešavanje sporova iz kvalitativno novih odnosa. Pored toga, procesna pravila koja su primenjivali redovni sudovi, bila su kočnica za efikasno rešavanje imovinskih sporova između privrednih preduzeća.

⁴⁰) Npr. „Uputstvo Vrhovnog suda FNRJ o nadležnosti za rešavanje radnih sporova” — Su 458/42-2, Uputstvo Vrhovnog suda o primeni čl. 8, 56 i 77 OZB, Su 458/47-1, Uputstvo Vrhovnog suda FNRJ o pitanju sudske prakse u ostavinskim predmetima, Su 627/47 od 23. 9. 1947.

⁴¹) Npr. Uputstvom Vrhovnog suda FNRJ povodom prava na ponavljanje parnice kad je presuda doneta posle 6. 4. 1946. g., na osnovu propisa donetih od strane okupatora ili na osnovu propisa predratne države koji su u suprotnosti sa novim ustavnim poretkom, zauzet je stav da se ocena o postojanju ove nesaglasnosti mora vršiti na osnovu sprovedene rasprave (konkretna ocena). O tome videti: **Poznić, B.** — op. cit. str. 301, fusnota 13.

⁴²) O tome detaljno: **Kamhi, S.** — Naši novi procesni zakoni; Narodna uprtva, 1/58, str. 1, **Poznić, B.** — op. cit. str. 294, **Janković, M.** — Osvrt na tri decenije sudske prakse u primeni građanskog prava, Pravni život, 2/75, str. 3.

⁴³) O tome: **Kamhi, S.** — ibidem, str. 1.

⁴⁴) Sl. list 29/46, prečišćen tekst 28/65.

⁴⁵) Sl. list FNRJ 104/47 i 53/56, prečišćen tekst 10/65.

⁴⁶) Sl. list FNRJ 30/47.

⁴⁷) Sl. list FNRJ, 30/47; usklađen sa Ustavom, Sl. 1. 10/65.

⁴⁸) Detaljno o tome: **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Godišnjak, Sarajevo, 1956, IV, str. 161.

Zakon o rešavanju imovinskih sporova putem državne arbitraže⁴⁹ regulisao je postupak rešavanja specifičnih sporova između državnih privrednih preduzeća.

Državna arbitraža nije bila sud u klasičnom smislu reči. Postupak pred državnom arbitražom je bio brz, ekonomičan i lišen formalnosti. Posebno je karakteristično to što je postupak bio jednostepen i što je sama arbitraža izvršavala svoje odluke. Postupak pred državnom arbitražom i njena praksa imali su određeni uticaj prilikom izrade nacrtu za ZPP.

12. Počeci izabranih sudova datiraju od 1946. Spoljnotrgovinska arbitraža je organizovana Pravilnikom o spoljnotrgovinskoj arbitraži od 25. 12. 1946. g.⁵⁰, a Pomorska arbitraža na Rijeci, Pravilnikom od 15. 12. 1946. g.⁵¹. U tom periodu karakter arbitraže imale su i Komisije za radne sporove koje su obrazovane na osnovu čl. 22. i 23. Uredbe o osnivanju i prestanku radnih odnosa od 27. 9. 1948. g.⁵², a čiji je rad regulisao Pravilnik o organizaciji i radu komisija za radne sporove od 4. 3. 1949. g.⁵³. Postojali su i neki oblici obavezne arbitraže⁵⁴.

13. Interesantno je spomenuti da je Zakonom od 1946. g. formiran sud za pomorski ratni plen u Splitu⁵⁵ koji je (čl. 3) primenjivao propise građanskog postupka⁵⁶ u svom radu.

14. Zakonom o javnom tužilaštvu od 1946. g.⁵⁷ regulisano je učešće javnog tužioca⁵⁸ u građanskom postupku⁵⁹.

15. Značajnu prekretnicu u razvoju parnične procedure predstavljaja 1950. godina. Donošenjem Osnovnog zakona o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva od 1950. g.⁶⁰ napušten je period administravnog up-

⁴⁹ Sl. list 103/46 od 20. 12. 1946. g.; Zakon o izmenama i dopunama tog zakona Sl. 1. 107/47 od 3. 12. 1947. g.

⁵⁰ Sl. list 26/47.

⁵¹ Pomorska arbitraža je ukinuta kasnije čl. 112 Zakona o privrednim sudovima iz 1954. g.

⁵² Sl. list FNRJ 84/48.

⁵³ Sl. list FNRJ 27/49.

⁵⁴ Npr. arbitraža koja se formirala u slučaju otkazivanja radnog odnosa po Uredbi od 10. 4. 1952. g. (Sl. list 20/52), povodom sporova u postupku donošenja tarifnih pravilnika po Pravilniku o radu arbitražnih komisija u postupku donošenja tarifnih pravilnika od 19. 3. 1955 (Sl. list 12/55); arbitražno telo koje se formiralo radi rešavanja sporova povodom zaključivanja kolektivnih ugovora o radu sa privatnim poslodavcem po Uredbi o platama radnika i nameštenika zaposlenih kod privatnih poslodavaca (Sl. 1. 16/52); arbitraža po Uredbi o zajednici elektroprivrednih preduzeća (Sl. 1. 4/54).

Detaljno o tome: **Zuglia, S.** — Sudovi..., Zagreb, 1957. g. str. 160—161.

⁵⁵ Sl. list FNRJ 28/46 1. 4. 1946. g.

⁵⁶ Videti: **Zuglia, S.** — Sudovi..., str. 155.

⁵⁷ Sl. list 60/46.

⁵⁸ Prvi pravni akt koji je regulisao funkciju javnog tužioca u građanskom postupku bila je Odluka o ustanovljenju i nadležnosti javnog tužioca DFJ od 3. 2. 1945. g.

⁵⁹ O ulozi javnog tužioca u parničnom postupku: **Rajović, V.** Uloga javnog tužioca u građanskom sudskom postupku SFRJ, Beograd, 1965. g.

⁶⁰ Sl. list FNRJ 43/50.

ravljanja privredom i stvorene pretpostavke za skoro donošenje zakona o parničnom postupku. Donošenjem ovog Zakona počinje razvoj samoupravljanja u svim oblastima društvenog života, počinje period kvalitativnih, revolucionarnih promena u društvoekonomskom i društvenopolitičkom sistemu. Talas promena koje je izazvao Zakon o upravljanju privrednim preduzećima obuhvatio je i oblast prava: uneo je promene i dao impuls i građanskom i privrednom i radnom pravu, i pripremio, i na taj način, teren za konačnu kodifikaciju i uobličavanje parnične procedure⁶¹.

16. Ustavni zakon o osnovama društvenog i političkog uređenja FNRJ i saveznih organa od 1953. g.⁶² nije doneo direktne novine na područje parnične procedure. Na sudstvo su se odnosile samo dve odredbe⁶³. Sam Ustavni zakon nije ništa menjao u pogledu sudstva; glava XIII Ustava od 1946. g. je ostala bez promena.

17. 1953. g. doneta je Uredba o upravljanju stambenim zadrugama u kojoj se prvi put spominju mirovna veća — jedna nova društvena i pravna institucija. Interesantno je da je ova Uredba predviđala mirovna veća kao oblik društvenog rešavanja sporova u vreme kada podruštvljavanje sudske funkcije još uvek nije bilo ustavna kategorija, niti je koncepcija o društvenom pravosuđu bila teorijski razrađena⁶⁴.

18. Promene koje je izazvao Ustavni zakon, nametnule su potrebu za promenama u sudskom sistemu. Bilo je potrebno doneti nove zakone o sudovima, trebalo je sankcionisati načelne novine u sudstvu i utvrditi, na novoj osnovi, položaj i karakter sudova. Zato je 5. 7. 1954. g.⁶⁵ donet nov Zakon o sudovima.

Prvi deo Zakona o sudovima ima karakter ustavnog zakona: sadrži osnovna načela o sudstvu, a donet je po proceduri koja je predviđena za promenu ustava. Zakon o sudovima je ukinuo glavu XIII Ustava od 1946. g.

Zakon je doneo i niz novina u delu tekst akoji predstavlja običan organizacioni zakon. Tako funkciju suđenja vrše: redovni, privredni⁶⁷ i vojni sudovi,⁶⁸ čime je konkretizovana, i istovremeno ograničena, organizaciona struktura sudstva. Inače, Zakon uopšte ne spominje izbrani sud⁶⁹. Zakon o sudovima je napustio načelo odvojenosti

⁶¹) Tako i **Kamhi, S.** — Naši novi procesni zakoni, Narodna uprava, 1/58, str. 1.

⁶²) Ustavni zakon od 13. 1. 1953. g., Sl. list 3/53.

⁶³) Te odredbe su se odnosile na samostalnost saveznih sudova i na izbor sudija saveznog suda.

⁶⁴) U literaturi se, najčešće, uzima za početak istorije mirovnih veća Opšti zakon o stambenim zajednicama iz 1959. g. (Videti npr.: **Lazarević, A.** — Osnovi na građanskata sudska postapka, Skopje, 1968, str. 39) Suprotno: **Čalića, B.** — Mirovna veća kao oblik podruštvljavanja sudske funkcije, Narodna uprava, 1—2/68 str. 8

⁶⁵) Sl. list 30/54 od 21. 7. 1954. g.

⁶⁶) Prema Zakonu o sudovima iz 1954. g., redovni sudovi su bili: sreski, okružni, republički vrhovni sud i vrhovni sud APV i Savezni vrhovni sud (čl. 16).

⁶⁷) Privredni sudovi su bili: okružni privredni sud, viši privredni sudovi i Vrhovni privredni sud.

⁶⁸) Vojni sudovi su bili: prvostepeni vojni sudovi i Vrhovni vojni sud.

⁶⁹) O ovoj praznini videti: **Poznić, B.** — Izbrani sudovi i naši pravosudni zakoni, Anali, 3/54.

sudstva od uprave, jer su u to vreme sudovi bili potpuno odvojeni od uprave te bi takvo načelo bilo potpuno suvišno.

Sa gledišta procesnog prava, Zakon o sudovima je posebno značajan jer je isključio mogućnost da sudska praksa bude izvor prava. Po ovom zakonu, vrhovni sudovi nisu više imali pravo da donose opšta obavezna uputstva za primenu zakona i da na taj način kreiraju pravo svojim aktima. Prema Zakonu, niži sud nije vezan pravnim shvatanjem višeg suda (čl. 26/3) bez obzira da li su usvojena na opštim ili proširenim opštim sednicama.

Zakon o sudovima je uneo i jednu novinu u područje parnične procedure. Naime, pitanje pravnih lekova i postupka po pravnim lekovima bilo je nužno uređeno organizativnim zakonima u ovom periodu razvoja našeg procesnog prava. Tako je i zahtev za zaštitu zakonitosti bio uređen zakonima o sudovima i javnom tužilaštvu sve do donošenja ZPP⁷⁰. Kako je sudska praksa sama izmenila propise o zahtevu za zaštitu zakonitosti iz Zakona o uređenju narodnih sudova, bilo je potrebno da se odgovarajuće izmene unesu i u novi zakon. Naime, predsednici sudova nisu sami odlučivali o zahtevu za zaštitu zakonitosti; odluku o podizanju zahteva donosila su posebna veća na osnovu prethodnog ispitivanja. Postepeno je počela da se javlja koncepcija da treba ukinuti propise koji ovlašćuju predsednike vrhovnih sudova na podizanje zahteva za zaštitu zakonitosti, koja je faktički realizovana prilikom donošenja Zakonika o krivičnom postupku⁷¹ od 1953. g. a kasnije je usvojena i prilikom donošenja Zakona o privrednim i Zakona o vojnim sudovima.

19. Napuštanjem sistema administrativnog upravljanja privredom i prelaskom na sistem samoupravljanja, državna arbitraža i postupak pred njom nisu više bili adekvatan mehanizam za rešavanje sporova između privrednih preduzeća⁷². Zato je bilo neophodno ustanovljavanje specijalizovanih sudova — privrednih sudova, u čiju je nadležnost stavljeno rešavanje sporova između privrednih preduzeća. Time je rešavanje privrednih sporova uključeno u sistem pravosuđa.

Zakonom o privrednim sudovima od 1954. g. regulisana je organizacija privrednih sudova, ukinuta je državna arbitraža i formirani su privredni sudovi. Zakon je značajan jer je sadržao sigurne propise za postupak pred privrednim sudom. Između ostalog, uveo je sistem redovnih i vanrednih pravnih lekova i uneo sigurnost u postupak rešavanja sporova između privrednih preduzeća⁷³. Poseban značaj imaju čl. 98 Zakona, kojim je prošireno područje građanskog procesnog prava i čl. 7 koji je isključio mogućnost da domaća pravna lica ugo-

⁷⁰) Čl. 11 i 12 Zakona o uređenju narodnih sudova od 1946. g.; čl. 15 i 16 Zakona o javnom tužilaštvu od 1946; čl. 120 Zakona o sudovima od 1954; čl. 41/2 Zakona o javnom tužilaštvu od 1954.

⁷¹) Zakonik o krivičnom postupku od 10. 9. 1953. g., Sl. 40/53, prečišćen tekst Sl. list 50/67.

⁷²) **Poznić, B.** — op. cit. str. 299.

⁷³) Sl. list FNRJ 31/54 od 28. 7. 1954.

⁷⁴) O postupku pred privrednim sudom. Nekoliko, primedaba na Zakon o privrednim sudovima Naša zakonitost, 12/54, str. 538.

varaju nadležnost izbranog suda za svoje međusobne sporove⁷⁵. Odredbom čl. 111 Zakona izričito je predviđena mogućnost da se ugovori nadležnost Spoljnotrgovinske arbitraže, tako da je Arbitraža ostala njene funkcije preneo na STA. Pomorska arbitraža je ostala i dalje nadomacih pravnih lica sa stranim partnerima, ukoliko je pismeno ugovorena njena nadležnost. Isti član je ukinuo pomorsku arbitražu i njene funkcije preneo na STA. Pomorska arbitraža je ostala i dalje nadležna samo za one sporove za koje je bila ugovorena njena nadležnost i to samo do stupanja na snagu Zakona o privrednim sudovima do 25. 9. 1954. g. (čl. 113 ZPS).

20. Zakonom o javnom tužilaštvu od 25. 11. 1954. g.⁷⁶ ukinut je raniji Zakon o javnom tužilaštvu iz 1946. g. i stavljena van snage glava XIV Ustava od 1946. g. koja je regulisala javno tužilaštvo. Zakon nije dao neko opšte ovlašćenje javnom tužiocu za učešće u građanskom sudskom postupku. Predvideo je da se to odredi posebnim propisima.

Zakon o vojnom tužilaštvu donet 10. 3. 1955. g. regulisao je zadatke vojnog tužioca na terenu civilne procedure.

21. Zakon o vojnim sudovima od 1947. g.⁷⁷ zamenjen je Zakonom o vojnim sudovima od 1955. g. Novi zakon nije bitno izmenio položaj, organizaciju i nadležnost vojnih sudova, ali je jasno istakao karakteristike vojnih sudova i njihov položaj u jedinstvenom jugoslovenskom sudskom sistemu.⁷⁸

Sa gledišta procesnog prava je značajno da vojni sudovi primenjuju procesne zakone koje primenjuju i redovni sudovi kad se radi o istoj vrsti sporova koje rešavaju.

22. U propise od značaja za parničnu proceduru spadaju i propisi o organizaciji i zadacima javnog pravobranilaštva.

Javno pravobranilaštvo je uvedeno u naš pravni sistem 1952. g.⁷⁹ Pre njegovog ustanovljenja nije postojalo nikakvo posebno telo za zastupanje države i njenih organa u imovinskopравnim odnosima. Na puštanjem administrativnog upravljanja privredom, rastuća potreba za organizovanom zaštitom i zastupanjem imovinskih interesa zajednice i njenih organa, zadovoljena je uvođenjem javnog pravobranilaštva „najmlađeg pravosudnog organa” u to vreme.

Propisima iz Zakona o javnom pravobranilaštvu od 14. 11. 1955.⁸⁰ data su određena ovlašćenja javnom pravobraniocu u parnici i povodom parnice⁸¹.

⁷⁵) Videti: **Poznić, B.** — Izbrani sudovi i naši novi pravosudni zakoni, Antli, 3/54, str. 305.

⁷⁶) Sl. list FNRJ 51/54 od 8. 12. 1954. g.

⁷⁷) Sl. list 52/54 od 15. 12. 1954. g.

⁷⁸) Vojni sudovi su redovni sudovi, osnovani na istim ustavnim principima, kao i ostali redovni sudovi, povezani istim pravilima procedure i podvrgnuti kontroli Saveznog vrhovnog suda.

⁷⁹) Zakon o javnom pravobranilaštvu od 10. 4. 1952, Sl. list 24/52.

⁸⁰) Sl. list 51/55.

⁸¹) Propise o radu vojnog pravobranilaštva donosi Državni sekretar za poslove narodne odbrane.

23. Pravila od značaja za parničnu proceduru toga vremena nalaze se i u propisima o organizaciji i radu nekih organa i službi čija je delatnost u vezi sa pravosuđem, kao i u odredbama nekih drugih zakona⁸² i akata koji su uzgred regulisali i neka procesna pitanja. Tako je prvi savezni zakon o advokatima donet 12. 12. 1946. g.⁸³ utvrdio principe na kojima se zasniva advokatura u novoj državi, kao profesionalna organizacija javnopravnog karaktera čiji su članovi dužni da pomažu svojom stručnom pravničkom spremom fizička i pravna lica u ostvarivanju njihovih prava, a sudski mi drugim organima u pravilnoj primeni zakona i tako sarađuju u učvršćivanju pravnog poretka. Prema prvom zakonu o advokatima, advokati su dobili zadatak da daju pravne savete, da sastavljaju isprave i podneske za stranke i zastupaju stranke pred sudovima i organima uprave. U odnosu na zakonodavstvo stare Jugoslavije, advokati više nisu bili nužni saradnici sudova, jer više nije bilo obavezno da stranku pred višim sudovima zastupa advokat.

24. Prvi čisto procesni zakon u predkodifikacionoj etapi razvoja parničnog zakonodavstva⁸⁴ bio je Zakon o ubrzanju parničnog postupka pred redovnim sudovima od 25. 4. 1955. g.⁸⁵. Zakon je imao privremeni karakter, jer je trebalo da neodložno reši goruća pitanja parnične procedure do donošenja Zakona o parničnom postupku. Kad je krajem 1954. g. došlo do zastoja na izradi zakonskog nacрта parničnog postupka, broj parničnih predmeta bio je naglo povećan zbog pojačanog ekonomskog prometa, a porastao je i broj nerešenih predmeta zbog neefikasnosti u radu, koja je bila posledica odsustva proceduralnih propisa. Zato je od teksta Nacrta Zakona o parničnom postupku sačinjen kraći izvod propisa o parničnom postupku pred redovnim sudovima, koji je hitno ozakonjen⁸⁶. Da bi se postiglo ubrzanje postupka i ažurirao rad sudova, Zakon je:

⁸²) Npr. Zakon o zastupanju nadležstva, ustanova, preduzeća i organizacija javnog karaktera, od 30. 10. 1946; Zakon o štampi Sl. list FNRJ 56/46; Zakon o poljoprivrednom zemljišnom fondu, Sl. list 22/53; Uredba o likvidaciji odnosa nastalih konfiskacijom, Sl. list 25/49; Opšti zakon o lovu, Sl. list 105/47; Uredba o materijalnoj i disciplinskoj odgovornosti radnika u državnim privrednim preduzećima, nadležstvima i ustanovama, Sl. list 27/49; Uredba o upravljanju osnovnim sredstvima privrednih organizacija, Sl. list 52/54 i 7/55; Uredba o naknadi štete, Sl. list 49/54.

⁸³) Sl. list FNRJ 102/46 od 18. 12. 1946. g.

⁸⁴) Određeni značaj za parničnu proceduru ima i Zakon o nasleđivanju (Sl. lisa 20v/55 koji je, u svom drugom delu, regulisao ostavinski postupak i ukazao na to kako se neke procesne institucije biti regulisane prilikom kodifikacije parnične procedure.

Inače, na području vanparnične procedure već su bili doneti zakoni koji su regulisali samu procesnu materiju (Npr. Zakon o proglašenju nestalih lica umrlih, Zakon o eksproprijaciji).

⁸⁵) Sl. list FNRJ 19/55.

⁸⁶) **Zuglia, S.** — Građanski parnični postupak FNRJ, str. 58; **Kamhi, S.** — Razvojne tendencije našeg građanskog procesnog prava, Gadišnjak, Sarajevo, 1956, IV, str. 161; **Poznić, B.** — Razvitak građanskog sudskog postupka, Arhiv, 3—4/61, str. 298.

⁸⁷) Time je postignuta efikasnost u radu jer su smanjeni poslovi oko pozivanja porotnika na suđenje, eliminisana je mogućnost odlaganja rasprave zbog nedostatka porotnika na suđenje i ponavljanje rasprave zbog izmene u sastavu veća, a otpalo je i većanje i glasanje, pošto je sam sudija pojedinac donosio odluku.

- uveo pripremni postupak i pripremno ročište;
- uveo odgovor na tužbu;
- predvideo presudu zbog izostanka i odredio pod kojim se uslovima može doneti;
- regulisao postupak pripremanja glavne rasprave;
- uredio upravljanje parnicom;
- regulisao postupak izdavanja platnog naloga.

Tako je Zakon o ubrzanju postupka doneo konkretna rešenja za neka od važnih i spornih pitanja u praksi, koja su željno očekivana. Iako nije sistematski regulisao parničnu proceduru, Zakon je ipak ukazao na razvojne tendencije našeg parničnog procesnog prava.

25. U fazi priprema za kodifikaciju procesnog prava, bilo je pripremljeno više zakonskih nacrt⁸⁸ sve dok konačni zakonski predlog nije prihvatila Narodna skupština 7. 12. 1956. g., istovremeno kad i Uvodni zakon za Zakon o parničnom postupku. Oba zakona su objavljena u Službenom listu FNRJ 23. 1. 1957. g. Zakon o parničnom postupku je stupio na snagu 24. 4. 1957. g., dok su odredbe čl. 84 i 481/2 stupile na snagu tek 25. 4. 1958. g.

Prema Uvodnom zakonu za Zakon o parničnom postupku, koji je stupio na snagu 1. 2. 1957. g., stupanjem na snagu ZPP, prestale su da važe odredbe Zakona o ubrzanju parničnog postupka pred redovnim sudovima i procesne odredbe u zakonima koje se odnose na one institute koje je regulisao Zakon o parničnom postupku ili su u suprotnosti sa odredbama ZPP (čl. 2 UZZPP)⁸⁹.

Uvodni zakon za Zakon o parničnom postupku predvideo je i dalje nadležnost Spoljnotrgovinske arbitraže⁹⁰ (čl. 6 st. 1. Uvodnog zakona).

26. Zakon o parničnom postupku je osnovni izvor parničnog procesnog prava i najznačajniji zakon u posleratnoj istoriji parnične procedure. Obeležio je početak nove etape u razvoju našeg procesnog prava u kojoj je siguran oslonac za praksu, zakonitost, pravnu sigurnost i faktor koji čuva i učvršćuje socijalistički pravni sistem.

Građen je na ustavnim načelima o sudovima iz 1954., g. i onim procesnim načelima koje su sudovi nove Jugoslavije primenjivali u toku Narodnooslobodilačke borbe i posleratne izgradnje.⁹¹ Osnovna načela ZPP u potpunosti izražavaju njegov socijalistički karakter, jer se iz njih najtačnije može utvrditi „kakvu funkciju i kakav zadatak vladajuća klasa namenjuje institutu procesa u ostvarivanju njenih klasnih interesa”⁹². Osnovna načela su tekovina savremenog razvoja proce-

⁸⁸) Detaljno o radu na projektima ZPP videti: **Zuglia, S.** — Građanski parnični postupak FNRJ, str. 57.

⁸⁹) U čl. 4 Uvodnog Zakona za ZPP izričito su predviđeni propisi koji su i dalje ostali da važe posle stupanja na snagu ZPP.

Detaljna objašnjenja: **Zuglia, S.** — ibidem, str. 59; **Triva, S.** — Građansko procesno pravo, Zagreb, 1965, str. 34.

⁹⁰) Nadležnost Spoljnotrgovinske arbitraže predviđena je danas Zakonom o udruživanju privrednih organizacija u Privrednu komoru Jugoslavije (Sl. list 23/72). Po čl. 15 ovog Zakona, STA je nadležna za privredne i pomorske sporove između domaćih radnih organizacija i stranih fizičkih i pravnih lica, ukoliko je pismenim sporazumom ugovorena njena nadležnost.

⁹¹) **Poznić, B.** — Razvitak građanskog sudskog postupka, str. 299.

⁹²) **Kamhi, S.** — Naši novi procesni zakoni, str. 4.

sne nauke i rezultat našeg istorijskog razvoja. Iako ZPP sadrži niz instituta koje je poznavao i Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama, to nikako ne znači da ZPP nastavlja njegovu tradiciju⁹³, jer se radi o institutima koji su formirani kao rezultat dugog, vekovnog iskustva u postupku zaštite prava⁹⁴.

Prva izmena ZPP izvršena je 29. 12. 1961 g. Tom prilikom izmenjena je samo stvarna nadležnost redovnih i privrednih sudova u odnosu na imovinskopravne sporove i propisi o postupku izdavanja platnih naloga pred privrednim sudom.

Druga izmena ZPP datira iz 1965. g.⁹⁶ Usledila je kao nužna posledica u procesu usklađivanja svih postojećih zakona sa Ustavom SFRJ iz 1963. g.⁹⁷

Treća izmena ZPP izvršena je 1970. g. Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku⁹⁸. Izmene su vršene u pogledu nadležnosti.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku od 25. 4. 1972. g.⁹⁹ doneo je izmene u pogledu nadležnosti i dopunio ZPP novom glavom — glavom XXIX a kojom je uređen i uveden u naš procesni sistem tzv. malični postupak.

Poslednja izmena i dopuna ZPP izvršena je Zakonom o izmenama i dopunama od 7. 2. 1974. g.¹⁰⁰. Izvršene su izmene u postupku pred privrednim sudom u pogledu nadležnosti, sastava veća višeg privrednog suda, a izbrisana je odredba da o izdavanju platnog naloga odlučuje okružni privredni sud bez obzira na vrednost predmeta spora.

Po čl. 15/2 Uvodnog zakona za sprovođenje Ustava SFRJ¹⁰¹, odredbe ZPP koje se odnose na postupak u bračnim parnicama (čl. 398 — 412) prestaju da važe na dan određen republičkim odn. pokrajinskim zakonom¹⁰². U Zakonu o braku SPS, koji je donet 26. 12. 1974. g.¹⁰³, predviđen je postupak u bračnim parnicama (glava V), a u čl. 90 predviđeno je da se odredbe ZPP primenjuju ako Zakonom o braku SRS nije drukčije određeno.

Nije potrebno posebno isticati da su u toku dosadašnje dugogodišnje primene ZPP uočene nejasnosti, necelishodnost, nepotpunost i kontradiktornost pojedinih odredaba. U svakodnevnoj primeni ZPP bilo je sporosti, neefikasnosti i odugovlačenja parnica, ali se neefikasnost u radu sudova, koja predstavlja poseban društveni problem¹⁰⁴, ne

⁹³) Kamhi, S. — *ibidem*.

⁹⁴) Marković, M. — Građansko procesno pravo, knj. I, sv. 1, Beograd, 1957, str. 23.

⁹⁵) Sl. list FNRJ 52/61. Zakon o izmenama i dopunama je stupio na snagu 1. 1. 1962. g.

⁹⁶) Sl. list SFRJ 12/65.

⁹⁷) Ustav SFRJ od 7. 4. 1963. g.

⁹⁸) Sl. list 1/71 od 7. 1. 1971. g.

⁹⁹) Sl. list SFRJ 23/72 od 4. 5. 1972. g.

¹⁰⁰) Sl. list 6/74.

¹⁰¹) Sl. list 9/74 od 21. 2. 1974. g.

¹⁰²) U 1973. g. svoje zakone o braku donele su SRM i SRCG: SR Crna Gora je donela svoj Zakon o braku 18. jula 1973. g., koji je stupio na snagu 4. 9. 1973. a SR Makedonija svoj Zakon o braku 25. septembra 1973. g., koji je stupio na snagu 23. oktobra 1973. g.

¹⁰³) Sl. glasnik SRS 52/74 od 30. 12. 1974. g.

¹⁰⁴) Videti: Bošković, B. — O efikasnosti u vršenju sudske funkcije, Naša zakonitost, 11—1274, str. 1069.

može isključivo pripisati odredbama ZPP, pošto je reč o pretežnom, ako ne i dominantnom uticaju drugih faktora, čije se delovanje ne može isključiti propisima ZPP.

27. Donošenjem ZPP definitivno je izgrađena nova zgrada jugoslovenske parnične procedure, na temeljima postavljenim u toku NOB-a i dotadašnjem iskustvu sudske prakse¹⁰⁵, i time postavljeni čvrsti okviri za zaštitu građanskih subjektivnih prava i pravnu sigurnost. Sam zakon je ostavo mogućnost (čl. 1) za dogradnju sistema parnične procedure donošenjem zakona koji bi uređivali posebne postupke za pojedine vrste građanskopravnih sporova. Tako je Zakon o vojnim sudovima¹⁰⁶ regulisao postupak vojnih sudova u parničnim stvarima, a sada republičkim i pokrajinskim zakonima u sredstvima javnog informisanja i zakonima o poslovnim zgradama i prostorijama, koji su ranije bili saveznog karaktera, regulisani su postupak za ispravku netačne informacije i postupak za izdavanje naloga za ispražnjenje i predaju poslovne prostorije¹⁰⁷.

28. U postko difikacionoj etapi razvoja parnične procedure, pored izmena i dopuna tada važećih zakona¹⁰⁸, donet je niz podzakonskih akata, od kojih su posebno značajni:

— Uredba o naknadama i nagradi povremenim sudijama privrednih sudova od 2. 9. 1957¹⁰⁹,

— Uredba o naknadi troškova u krivičnom i parničnom postupku od 24. 11. 1959. g.¹¹⁰,

— Uredba o nagradama i naknadi troškova za rad advokata sa tarifom od 28. 4. 1959. g.¹¹¹

— Upustvo za izdavanje uverenja o imovnom stanju od 4. 11. 1957. g.¹¹²,

— Rešenje o nadležnosti privrednih sudova za pomorske sporove od 11. 4. 1962¹¹³, itd.

Posebno je značajno da je 28. 6. 1958. g. Pravilnik o spoljnotrgovinskoj arbitraži¹¹⁴, dok su Pravila o organizaciji i radu Vojne privredne arbitraže pri Državnom sekretarijatu za narodnu odbranu doneta 1965. g.¹¹⁵

¹⁰⁵) **Zuglia, S.** — op. cit. str. 56.

¹⁰⁶) Sl. list SFRJ 51/59 — prečišćen tekst.

¹⁰⁷) Zakon o štampi i drugim vidovima informacije (Sl. 1. SFRJ 45/60), usklađen je sa Ustavom od 1963. g. u 1965. g. (Sl. 1. 15/65). Još uvek se primenjuje, na osnovu odgovarajućih republičkih zakona u SRH, SRM i SRCG. Zakoni o javnom informisanju doneti su u SRS, SR Sl. SRBiH. SAPK i SAPV.

Slična je situacija i sa Zakonom o poslovnim zgradama i prostorijama (Sl. 43/65, prečišćen tekst Sl. list SFRJ 57/65), koji se primenjuje kao republički zakon u SRS, dok su neke republike već donele svoje zakone.

¹⁰⁸) Tako su npr. nekoliko puta menjani Zakon o sudovima (Sl. 1. 35/54, 15/57, 52/57, 15/58, 24/59, 52/61), Zakon o privrednim sudovima (Sl. 1. 35/54, 32/55, 15/57, 52/57, 18/58, 24/59, 52/61), Zakon o javnom tužilaštvu (Sl. 1. 52/57, 18/58 Zakon o javnom pravobranilaštvu (Sl. 1. 52/57, 18/58).

¹⁰⁹) Sl. list FNRJ 47/57.

¹¹⁰) Sl. 1. 50/59.

¹¹¹) Sl. 1. 20/59.

¹¹²) Sl. 1. 52/57.

¹¹³) Sl. 1. 15/62.

¹¹⁴) Sl. 1. 28/58.

¹¹⁵) Sl. 1. 53/65.

29. Novi Zakon o advokaturi od 1957. g.¹¹⁶, odredio je značaj, mesto i ulogu advokature u novim uslovima razvitka našeg društva. Novi zakon je advokaturi dao tretman javne službe i tako omogućio njeno uključivanje u sve tokove društvenog i političkog života.

30. Opšti zakon o stambenim zajednicama od 14. 4. 1959. g.¹¹⁷ stvorio je okvire za organizovanje, delovanje i afirmaciju mirovnih veća i trasirao put za njihov razvoj. Prema ovom zakonu, mirovna veća su imala za zadatak da posreduju u sporovima koji nastaju povodom stambenih odnosa (povodom ugovora o korišćenju stana, podstanskih i sustanskih odnosa, iz odnosa servisa ili ustanova stambenih zajednica i kućnih saveta).

Kasnije je zamenjen savezni Zakon o mirovnim većima¹¹⁸, koji je, kasnije zamenjen republičkim zakonima o mirovnim većima.

31. Ustav SFRJ od 7. 4. 1963. g.¹¹⁹ sa amandmanima¹²⁰, posebno je značajan za razvoj parnične procedure. Bio je podloga zakonodavne aktivnosti kojom su regulisane specifične pravne materije, u kojima su bili sadržani i izvesni propisi od značaja za parničnu proceduru¹²¹.

Ustav od 1963. g. je posvetio više pažnje pravosuđu, mada je dotadašnji sudski sistem prihvaćen, uglavnom, neizmenjen. Sudsku funkciju u jedinstvenom sistemu vlasti vrše sudovi opšte nadležnosti (opštinski, okružni, republički vrhovni sudovi i Vrhovni sud Jugoslavije) i specijalizovani sudovi (privredni i vojni). Ustav nije uneo krupne promene u pogledu osnovnih načela sudskog rada, organizacije i nadležnosti pravosudnih organa, mada je u toku priprema Ustava, u diskusiji, ukazano na potrebu reorganizacije pravosuđa.

Ustav od 1963. g. je otvorio mogućnost za razvoj izbranog sudstva, koje je do tada postojalo samo kao „jedno mogućnost, škrto otvorena odredbama procesnog prava“¹¹². U čl. 133 UJ bila je predviđena mogućnost formiranja organa društvenog pravosuđa. Time je podružljavanje sudske funkcije u nas prvi put postalo sastavni deo ustavne koncepcije. Ustav je omogućio da se nove konfliktne situacije, koje nastaju iz samoupravnih odnosa, rešavaju pred sudom, a da se sama sudska funkcija ne menja, i da se, istovremeno, razvijaju embrionalni društveni pravosudni organi i pritom ne transformišu u stare¹²³.

32. Ustavni amandmani su imali određeni značaj i za parničnu proceduru.

Ustavni amandman XVI od 26. 12. 1968. g. doneo je sledeće promene: proširene su zakonodavne kompetencije republike; republike mogu svojim zakonodavstvom da uređuju sudove opšte nadležnosti i priv-

¹¹⁶) Sl. 1. 15/57.

¹¹⁷) Sl. 1. 16/59.

¹¹⁸) Sl. 1. 23/67.

¹¹⁹) Sl. 1. 14/63.

¹²⁰) Amandmani I—VI od 19. 4. 1967, VII—XIX od 26. 12. 1968. i XX—XLII od 30. 6. 1971. g.

¹²¹) Npr. Zakon o prinurnom poravnanju i stečaju, Zakon o sudskim taksama, Zakon o patentima i tehničkim unapređenjima itd.

¹²²) Triva, S. — Novi ustavnopravni okviri za razvitak pravosudnih organa socijalističke Jugoslavije, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2—4/63, str. 157.

¹²³) Stanković, G. — Reforma pravosuđa u novom Ustavu, Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu, (vanredan broj), Niš, 1974, str. 154.

redne sudove; zamenjene ustavne odredbe o postojanju privrednih i vojnih sudova.

Ustavni amandman XVIII od 26. 12. 1968. g. izmenio je položaj autonomnih pokrajina i propisao da i autonomne pokrajine imaju svoje vrhovne sudove i druge pravosudne organe (t. 4). Pokrajinski vrhovni sud vrši sva prava i dužnosti republičkog vrhovnog suda za teritoriju autonomne pokrajine.

Ustavni amandman XIX od 26. 12. 1968. g. dosledno je sproveo princip ravnopravnosti naroda i narodnosti u SFRJ i proklamovao pravo narodnosti na upotrebu maternjeg jezika u postupku.

Na osnovu Ustavnog zakona za sprovođenje Ustavnih amandmana VII — XIX od 26. 12. 1968. g., sudski organizacioni zakoni iz 1965. g. su ostali na snazi.

Ustavni amandmani iz 1971. g. označavaju novu fazu našeg pravosuđa. U Ustavnom amandmanu XXX od 30. 6. 1971. g. od interesa za parničnu proceduru su tačke 5, 11, 15, i 16¹²⁴. Prema ovom amandmanu, sudski sistem i uređenje sudova i uređenje pravosudnih organa koji svoju funkciju vrše u vezi sa pravosuđem, su u zakonodavnoj kompetenciji republika; federacija uređuje postupak, kojim se obezbeđuje jedinstvo pravosudnog sistema, i organizuje savezne sudske i druge pravosudne organe. Prema ovom amandmanu, federacija uređuje: sudske postupke, vojne sudove i vojno tužilaštvo; rešavanje sukoba nadležnosti između republičkih odn. pokrajinskih organa sa teritorija raznih republika, i organizaciju i način rada federalnih sudova, tužilaštva i pravobranilaštva. U zakonodavnoj kompetenciji republika i pokrajina je organizacija sudova, republičkih odn. pokrajinskih pravosudnih organa i advokature¹²⁵.

Amandman XXXI od 30. 6. 1971. g. u tač. 2 predvideo je mogućnost da republike i pokrajine donose svoje zakone u okviru svojih prava i dužnosti na području federalne kompetencije i mogućnost da republike i pokrajine donose svoje zakone ako u oblasti koja se uređuje saveznim zakonom nije donet takav zakon, ako je to od interesa za ostvarivanje njihovih prava i dužnosti.

33. U periodu do donošenja Ustava od 1974. g. za razvoj parnične procedure značajni su organizacioni zakoni koji regulišu rad pravosudnih organa koji razvijaju svoju delatnost u vezi sa pravosuđem. Ovi zakoni, doneti posle usvajanja Ustava od 1963. g. konkretizovali su ustavna načela o pravosuđu i sudskom postupku, i ostali su na snazi sve do novog zakonodavnog regulisanja ove materije u skladu sa Ustavom od 1974. g. To su:

- Osnovni zakon o sudovima opšte nadležnosti od 6. 12. 1965. g.¹²⁶,
- Zakon o privrednim sudovima od 6. 2. 1965. g.¹²⁷,
- Zakon o vojnim sudovima od 6. 2. 1965. g.,¹²⁸

¹²⁴) **Bakalović, H.** — Neka pitanja pravosuđa u svetlu ustavnih promena, *Pravna misao*, 11—12/71, str. 46.

¹²⁵) U SRS je donet Zakon o advokaturi i drugim vidovima pravne pomoći 1971. g. (Sl. 1. 51/71).

¹²⁶) Sl. 1. 7/65, 17/67.

¹²⁷) Sl. 1. 7/65, 16/67.

¹²⁸) Prečišćen tekst Sl. 1. 51/69, izmnee Sl. 1. 54/70.

— Zakon o javnom tužilaštvu od 6. 2. 1965. g.¹²⁹

— Osnovni zakon o javnom pravobranilaštvu od 4. 4. 1965. g.¹³⁰

— Zakon o vojnom tužilaštvu od 6. 2. 1965. g.¹³¹

Prema Ustavnom zakonu za sprovođenje ustavnih amandmana XX do XLI od 30. 6. 1971. g. savezni organizacioni zakoni su privremeno zadržani na znazi, iako spadaju u zakonodavnu kompetenciju republika, dok republike ne donesu svoje pravosudne zakone.

Prema čl. 15. Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Jugoslavije od 1974. g., na dan određen republičkim odn. pokrajinskim zakonom prestaju da važe odredbe: Osnovnog zakona o sudovima opšte nadležnosti, Zakona o privrednim sudovima, Zakona o javnom tužilaštvu i Zakona o javnom pravobranilaštvu, apo čl. 17. t. 21., sa novim Ustavom treba da se usklade Zakon o vojnim sudovima; Zakon o vojnom tužilaštvu.

34. Osnovni zakon o preduzećima iz 1965. g., sa izmenama i dopunama od 1968. g.¹³², konkretizovao je odredbu čl. 133 Ustava SFRJ iz 1963. g., koja je otvorila perspektive za razvoj samoupravnih oblika pravosudne organizacije i trasirala put za postepeno podružtvljavanje sudske funkcije. Osnovni zakon o preduzećima je predvideo mogućnost za rešavanje sporova iz međusobnih poslovnih odnosa pred unutrašnjom arbitražom i mogućnost iznošenja sporova na rešavanje pred izbrane sudove.

Osnovni zakon o preduzećima je bio prvi pravni akt koji je uveo unutrašnju arbitražu kao institut u naš pravni sistem, iako se ona u rudimentarnom obliku javljala i postojala u nizu privrednim organizacija i pre donošenja ovog zakona¹³³. Uvođenjem unutrašnje arbitraže u naš pravosudni sistem, kao ustanove za raspravljanje sporova u radnim organizacijama, stvorena je još jedna pravosudna institucija za rešavanje sporova iz oblasti pravrede, pored privrednih sudova, kao klasičnih državnih institucija, i izabranih sudova, kao institucija koje nastaju na građanskopravnoj osnovi, kao dopunski oblik rešavanja sporova.

Zakon je fragmentarno regulisao unutrašnju arbitražu¹³⁴. Normativni akti radnih organizacija, polazeći od zakona, regulisali su unutrašnju arbitražu prema konkretnoj situaciji, tako da se ona, kao institut unutrašnjeg autonomnog prava¹³⁵, u praksi javila u bezbroj varijanti.

¹²⁹) Sl. 1. 7/65.

¹³⁰) Sl. 1. 15/65.

¹³¹) Sl. 1. 7/65.

¹³²) Sl. 1. 17/65, ispravke 20/65; izmene i dopune Sl. 31/67, 48/68, 55/69, 15/71.

¹³³) **Dunjić, I.** — Obaveštenja, „Zbirka propisa”, Beograd, 2/68, str. 94; **Dunjić, I.** — Unutrašnja arbitraža, Savremena praksa br. 137 od 27. 8. 1967.; **Rajović, V.** — Karakteristike rada unutrašnje arbitraže u preduzeću, Anali, 5—6/72, str. 924.

¹³⁴) Unutrašnja arbitraža je bila direktno regulisana u odredbama čl. 43, 85 i 86 zakona, dok su se neke odredbe samo posredno odnosile na nju.

¹³⁵) Prof. Blagojević smatra da se autonomno pravo privrednih organizacija javlja u dva oblika: kao unutrašnje autonomno pravo, koje određuje položaj radnika i njegove organizacije udruženog rada u celini, i spoljašnje autonomno pravo, kojim se određuju uslovi poslovanja radne organizacije u privrednom prometu. **Blagojević, B.** — Autonomno pravo privrednih organizacija u socijalističkom samoupravnom društvu, Arhiv, 1/71., str. 80.

Pošto se postupak pred unutrašnjom arbitražom određivao statutom ili opštim aktom, u praksi je bio utvrđivan prema načelima parničnog postupka, kao njegova uprošćena varijanta¹³⁶.

Ustavni amandmani iz 1971. g. i Zakoni iz oblasti udruženog rada, doneti u 1973. g., stvorili su ekonomske i pravne pretpostavke za funkcionisanje i afirmaciju unutrašnje arbitraže, kao jedne od institucija našeg samoupravnog sudstva. Zakon o konstituisanju i upisu u sudski registar organizacija udruženog rada¹³⁷ regulisao je unutrašnju arbitražu¹³⁸ kao društveni organ za rešavanje sporova iz unutrašnjih odnosa u organizaciji udruženog rada koji nastaju iz sauoupravnih poslovnih odnosa. Ona može da se osnuje u radnoj organizaciji, zajednici osnovnih organizacija ili složenoj organizaciji udruženog rada. Samoupravnim sporazumom o udruživanju, kao aktom o konstituisanju unutrašnje arbitraže, predviđa se nadležnost i sastav unutrašnje arbitraže, imenovanje arbitra i uređuju pravila postupka.

35. Čl. 206 i 207 Osnovnog zakona o preduzećima zamenjeni su odredbama novog Zakona o rešavanju sporova iz međusobnih poslovnih odnosa organizacija udruženog rada pred stalnim izbranim sudovima¹³⁹. Značajno je da je ovaj zakon znatno proširio krug potencijalnih stranaka pred stalnim izbranim sudovima¹⁴⁰, ali je, istovremeno, suzio krug sporova koji se mogu iznositi na rešavanje na područje međusobnih poslovnih odnosa¹⁴¹.

36. Zašton o međusobnim odnosima radnika u udruženom radu¹⁴² regulisao je postupak za sudsku zaštitu prava radnika iz međusobnih odnosa u udruženom radu i predvideo arbitražu za rešavanje sporova¹⁴³, a Zakon o ulaganju sredstava stranih lica u domaće organizacije udruženog rada¹⁴⁴ precizirao je nadležnost za rešavanje sporova koji nastaju u izvršenju ugovora o ulaganju između domaće organizacije udruženog rada i stranog ugovarača.

37. Donošenjem Ustava od 1974. g., stvoreni su novi ustavnopravni okviri za dalji razvoj parnične procedure i otvorena nova stranica njene istorije. Procesno funkcionalno zakonodavstvo je u celosti u nadležnosti federacije. Republike i pokrajine mogu da donose samo propise o posebnim postupcima u oblastima u kojima one uređuju društvene odnose. Izmene samog ZPP i njegovo usaglašavanje sa novim Ustavom tek predstoji, dok je organizaciono procesno pravo pretrpelo značajnu i korenitu reformu.

¹³⁶) **Rajović, V.** — idem, str. 924.

¹³⁷) Sl. 1. 22/73 i 63/73.

¹³⁸) Prema čl. 17 t. 13 Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Jugoslavije, ovaj zakon treba uskloditi sa Ustavom do 30. 6. 1975. g.

¹³⁹) Sl. 1. 22/73.

¹⁴⁰) Izvesni subjekti, iako članovi asocijacije pni kojima se formiraju stalni izbrani sudovi i dalje ne mogu da iznose sporove na rešavanje pred stalne izbrane sudove (npr. vlasnici zanatskih radnji).

¹⁴¹) O tome detaljno: **Dika, M.** — Postojeće zakonske i nove ustanove osnovne za određivanje nadležnosti izbranih sudova u jugoslovenskom pravu, Naša zakonitost, 7—8/74, str. 667.

¹⁴²) Sl. 1. 22/73.

¹⁴³) Uputstvo o postupku za rad arbitraže za radne sporove, Sl. glasnik SRS, 26/74 od 22. 6. 1974.

¹⁴⁴) Sl. 1. 22/73.

Novi Ustav nije menjao osnovna načela na kojima se zasniva sudstvo. Ustavna načela o sudstvu preuzeta su iz Ustava od 1963. g., kao trajna tekovina naše socijalističke demokratije.

Posebnu karakteristiku ustavne reforme predstavljaju novi odnosi na planu organizacionog procesnog zakonodavstva, koji su počeli da se instituiraju ustavnim amandmanima. Republike i pokrajine samostalno organizuju funkcionisanje svog pravosudnog sistema. Federacija je isključivo nadležna za organizaciju i funkcionisanje Saveznog suda, čija se nadležnost svodi na okvire primene saveznih zakona. Usklađivanje organizacije sudova postiže se jedinstvenim ustavnim principima i međurepubličkim dogovorima, tako da određene osobenosti sudstva po republikama i pokrajinama ne mogu da budu smetnja za zaštitu ustavnog poretka.

Ustav je izvršio temeljnu reformu našeg pravosudnog sistema uvođenjem samoupravnih sudova u naš sudski sistem, čime su prevaziđeni klasični oblici sudske zaštite, stvorena nova kategorija koja stoji uporedo uz klasično sudstvo, predviđeni posebni mehanizmi za efikasno rešavanje sporova do kojih dolazi u samoupravnim odnosima¹⁴⁵, koji odgovaraju samoupravnom društvu i obezbeđuju punu zaštitu ustavnosti i zakonitosti.

38. Donošenjem Zakona o saveznom sudu¹⁴⁶, Zakona o saveznom javnom tužilaštvu¹⁴⁷, Zakona o sudovima udruženog rada¹⁴⁸ (koji je predvideo poseban postupak za rešavanje sporova) i republičkih i pokrajinskih zakona iz oblasti organizacionog procesnog zakonodavstva (Zakon o redovnim sudovima SRS¹⁴⁹, Zakon o redovnim sudovima SR BiH¹⁵⁰, Zakon o ustanovljenju društvenog branioca samoupravljanja SRS¹⁵¹), nastavio se, u skladu sa ustavnim principima proces reforme pravosuđa u pravcu njegove dalje samoupravne evolucije.

¹⁴⁵) Stanković, G. — op. cit. str. 161.

¹⁴⁶) Sl. 1. 21/74. od 30. 4. 1974.

¹⁴⁷) Sl. 1. 21/74. od 30. 4. 1974.

¹⁴⁹) Sl. glasnik SRS 52/74.

¹⁵⁰) Sl. 1. SR BiH 31/74.

¹⁵¹) Sl. glasnik SRS 18/74.

GORDANA STANKOVIĆ
assistante à la Faculté
de droit de Niš

APERÇU SUR LES CHANGEMENTS DANS LA LÉGISLATION DE LA PROCÉDURE JUDICIAIRE DE LA NOUVELLE YOUGOSLAVIE

R é s u m é

Inspiré par les changements prochains de la Loi relative à la procédure judiciaire et par sa coordination avec la nouvelle Constitution de la République socialiste fédérative de Yougoslavie de 1974, l'auteur étudie certains changements dans la législation de procédure judiciaire de la nouvelle Yougoslavie, sans aucune prétention de présenter un aperçu complet, retrospectif, de tous les changements qui ont eu lieu jusqu'à présent.

Tout le développement jusqu'à nos jours de la législation de procédure judiciaire, l'auteur a divisé en deux parties, à savoir: l'étape avant la codification et l'étape après la codification. Quoiqu'en adoptant la Loi relative à la procédure judiciaire cette procédure a été définitivement réglée, sur les bases établies au cours de la guerre de libération nationale et de l'expérience de la pratique judiciaire jusqu'à cette date, et que de cette manière les cadres ont été stabilisés pour la protection des droits subjectifs civils, de la sécurité juridique et de la légalité, par une série de lois le système de procédure a été parachevée et de ce fait il était devenu possible de consolider le système socialiste et les rapports sociaux socialistes. C'est pourquoi l'auteur a fixé son attention sur certains actes juridiques les plus importants qui ont contribué à donner la forme au nouvel édifice de la procédure judiciaire yougoslave.

1